

АРХИВСКА ГРАЂА КАО ИЗВОР ЗА ПИСАЊЕ ПОРОДИЧНИХ ИСТОРИЈА И ГЕНЕАЛОШКИХ ИСТРА- ЖИВАЊА У ИСТОРИЈСКОМ АРХИВУ КИКИНДА

Апстракт: У раду ћемо обрадити основне поставке, одлике и проблеме који се јављају у раду са истраживачима у Историјском архиву Кикинда. Рад са истраживачима је сличан за већину архива и састоји се од неколико већих целина: генеалозна истраживања и писање монографских публикација о насељеним местима или краћих радова о локалној историји. У раду ћемо се позабавити матичним књигама (врста, распон, количина) које су чувају у Историјском архиву Кикинда, а најбитнији сегмент свакако јесте њихово коришћење од стране корисника у истраживачке сврхе. Осврнућемо се и на проблеме и специфичности које настају приликом коришћења матичних књига, као и на важност дигитализације матичних књига у процесу рада. Сагледаћемо и рад истраживача са архивском грађом која се користи у изради породичних стабала и у осталим генеалозским истраживањима, а која на припада корпусу матичних књига.

Кључне речи: Северни Банат, Историјски архив Кикинда, архивска грађа, матичне књиге, генеалологија, породично стабло

ГЕНЕАЛОШКО ИСТРАЖИВАЊЕ КРОЗ МАТИЧНЕ КЊИГЕ

Историјски архив Кикинда чува историјску грађу Северног Баната. Она је у највећој мери сачињена од привредне, административне и школске документације,³ али и матичних књига које имају значајну улогу у генеалозским истраживањима.⁴ Стога ћемо у овом делу нашег рада управо њима посветити највећу пажњу иако ћемо се дотаћи и других извора значајних за ову тему. Најпре ћемо матичне књиге поделити у одређене групе, а потом анализирати информације које нам пружају. Проучићемо проблеме на које истраживачи могу наићи користећи их, али ћемо се дотаћи и теме која нам говори о повезаности матичних књига и процеса дигитализације, као и технике упоредног коришћења других архивских докумената како би информације добијене из матичних књига биле допуњене и потврђене.

¹ архивиста, srdjansivcev0230@gmail.com

² мастер историчар, beleslicdragan@gmail.com

³ Историјски архив Кикинда поседује 413 фондова, односно 2.440 метара архивске грађе у распону од 1747. до 2016. године.

⁴ Слободанка Цветковић, <https://arhivvojvodine.org.rs/images/stories/posebna-izdanja/ArheonBr3.pdf>, 146.

СТВАРАОЦИ МАТИЧНИХ КЊИГА

Како би се у потпуности разјаснила ова тема неопходно је извршити класификацију матичних књига. Једна од врста класификација по којима би се могле поделити јесте по врсти ствараоца. На основу овог критеријума матичне књиге Историјског архива Кикинда деле се на конфесионалне и државне.

Прва група матичних књига везана је за поједине конфесије и садржи унутрашњу поделу по конфесионалним ствараоцима. Ова група књига је најстарија у Историјском архиву Кикинда и обухвата распон од средине XVIII па све до средине XX века.⁵ Унутар те групе спадају књиге које нам дају податке о људима који су били православци, римокатолици, јудаисти, протестанти, евангелисти.⁶ Стога се на основу њих могу извући закључци о томе колико је у ком периоду и проценту било становника на подручју Северног Баната, могу се пратити унутрашње и спољашње миграције, као и мешање становника, што је значајно у генеалошким истраживањима и писању хроника места. Конфесионалне књиге, с обзиром на то да су старије, дају мање информација од државних. Код њих не постоји одређени шаблон при састављању, па је самим тим истраживачки рад много захтевнији.

Друга група, у коју спадају државне матичне књиге, датира од 1895. године и води се као заједничка база независно од конфесионалне припадности становништва. У њима се налази много више података који могу бити корисни истраживачима у генеалошким истраживањима и израдама хроника места. Међутим, проблем код ове групе књига јесте што су писане на мађарском језику и могу представљати баријеру у истраживању оним истраживачима који се тим језиком не служе.

ВРСТА ИНФОРМАЦИЈА

Следећи начин на који можемо делити матичне књиге јесте на основу информација које нам пружају.⁷ Када се проматрају из тог угла, могу се поделити на матичне књиге рођених, односно крштених (ако су у питању конфесионалне матичне књиге), матичне књиге венчаних и матичне књиге умрлих.⁸ На основу ове поделе уочавамо да је, уколико архив поседује све матичне књиге за одређено место, могуће испратити живот једног појединца од његовог почетка до самог краја. У њима

⁵ Из 1747. године датира православна Матична књига рођених, венчаних и умрлих за Тиса Сент Миклош (данас Остојићево), а до 1939. године иде Матична књига рођених, венчаних и умрлих румунске заједнице из Руског Села и Банатске Тополе.

⁶ Наведене информације стриктно се односе на архивску грађу Историјског архива Кикинда.

⁷ При стицању матичних књига у архив неопходно их је средити и разврстати, а потом детаљније обрадити како би се могле лакше користити. Више информација у: Слободанка Цветковић, <https://arhivvojvodine.org.rs/images/stories/posebna-izdanja/ArheonBr3.pdf>, 140-141.

⁸ Докторска дисертација Милоша Марсенића *Демографски развој Ниша према подацима у матичним књигама (1879–1900)*, бави се детаљном унутрашњом анализом матичних књига и подацима које нам оне пружају, https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/6489_46_98_99_149.

истраживачи могу сазнати мноштво занимљивих ствари о својим прецима, мада обим информација који се може добити зависи од тога о ком се периоду ради и колико тих књига архив поседује.

Како бисмо детаљније приказали до којих све информација истраживач може доћи користећи матичне књиге неопходно је обрадити их појединачно по врстама.

Матичне књиге крштених односно рођених неопходно је засебно описати, јер нам оне пружају различите информације и обично припадају различитим ствараоцима. Прва група која припада старијим, конфесионалним књигама, пружа нам мање информација. Иако се разликују матичне књиге које су вођене од стране римокатолика (на латинском и мађарском) од оних које је водила православна црква, подаци које истраживач може добити готово су исти. У основи, информације добијене из ових матичних књига можемо поделити на оне које су опште и битне за цркву или изразу хронике места (попут имена и презимена пароха који је дете крстио, места у ком се крштење обавило и вероисповести крштеног) и оне које могу бити битне појединцу приликом истраживања. У другу групу података спадају име и презиме дететовог оца, име мајке (у неким случајевима у зависности од места о ком се ради сазнајемо и њено девојачко презиме), име и презиме кума који је крстио дете, као и датуме дететовог рођења и крштења. Међутим, у одређеним периодима и у књигама одређених места могу се појавити подаци о старосној доби родитеља у тренутку када су добили дете, мада је то искључиво зависило од воље и марљивости тадашњих свештеника.⁹

Друга група матичних књига која нам даје податке о рођењу детета спада у државне књиге. Оне су много опширније и у знатној мери могу олакшати истраживање. Наиме, у њима се налазе следећи подаци: име и презиме оца, место где је рођен, место у ком живи и колико је имао година у тренутку када је добио дете. Ово нам омогућава да закључимо када је отац рођен и да лако пронађемо податке о његовим родитељима. Након тога постоји рубрика у којој се налазе подаци о мајци: њено име и девојачко презиме и колико је имала година у тренутку рођења детета, где је рођена и где тренутно живи. У неким случајевима у рубрици коју попуњава матичар на основу изјаве особе која је пријавила рођење детета можемо сазнати информације о имену најчешће очевих родитеља. Такође, информације које могу послужити при писању хроника места или генеалогским истраживањима а налазе се у овим књигама јесу подаци о конфесионалној припадности сваког родитеља, очевом занимању и имену улице са бројем куће¹⁰ у којој породица живи.

Матичне књиге венчаних, у зависности од ствараоца, такође нам дају различите информације. Најпре ћемо навести основне податке које поседују све књиге без обзира на конфесионалну припадност, а потом и информације које их чине специфичним. У основне податке спадају: име и презиме оба супружника, име и презиме кума, име и презиме пароха, место у ком је обављено венчање, вера оба супружника и младожењино занимање. Једина разлика је у томе што нам црквене књиге венчаних код римокатолика дају податак колико су година имали супружни-

⁹ Никола Ранисављевић, <http://istorijskiarhiv.rs/wp-content/uploads/2019/10/NIKOLA-RANISAVLJEVIC.pdf>, 183-184.

¹⁰ Податак о улици и броју почиње редовно да се води од 1905. године.

ци при ступању у брак, што није увек случај код књига вођених од стране православних свештеника.

Државне матичне књиге венчаних, попут рођених, датирају од 1895. године. У њима налазимо много више података који су битни истраживачима. Оне нам нуде податке о имену и презимену младожење, његовом занимању, са колико година је ступио у брак, где је рођен и где живи, потом се дају подаци за оба родитеља у којима сазнајемо где су рођени колико имају година, да ли су живи, као и девојачко презиме мајке. Након тога исте те податке добијамо и за младу, што раније није био случај. На крају се налазе подаци о кумовима (име и презиме кума, адреса на којој живи и колико има година). На основу ових података истраживачима је много лакше да пронађу своје претке и разгранају породично стабло.

542

Матичне књиге умрлих имају исту поделу попут претходно наведених. Стога ћемо по истом принципу најпре приступити анализи професионалних, а потом државних књига. Специфична ствар у матичним књигама умрлих је у томе што су оне скоро идентичне без обзира на професионалну припадност. У њима добијамо следеће податке: име и презиме покојника/це, колико је година имао/ла када се упокојио/ла, име његових/њених родитеља или само једног од њих, име супружника/це ако је био/ла венчан/а, од које болести је умро/ла покојник/ца, његову/њену професионалну припадност, као и занимање. Информација која се јавља у свим књигама, а најчешће није везана за генеалогска истраживања него је више повезујемо за писање црквене историје места или хронике места, осим у случају да је предак одређеног истраживача био свештеник, јесу име и презиме пароха који је сахранио покојника/цу.

Историјски архив Кикинда поседује и преписе професионалних књига умрлих које морамо поменути одвојено. Оне обухватају период од 1850. до 1894. године. Специфичност која их издваја од других књига јесте то што нам прве две године (1850–1852) не дају информацију о старосној доби упокојеног/не. Код преписа може да се јави и проблем веродостојности с обзиром да су при преписивању подаци често нечитко написани или се дешавало да буду изостављени.

Државне матичне књиге умрлих унификовале су број информација које се дају о покојницима. Наиме, у њима добијамо следеће податке: име и презиме покојника/це, са колико година је преминуо/ла, вероисповест, име и презиме родитеља или супружника/це, адреса покојника/це и узрок смрти. Као што можемо приметити, број информација се у односу на професионалне књиге није умногоме променио. Једина значајна разлика је у томе што се више не помиње име и презиме пароха који је сахранио покојника/цу.

ПРОБЛЕМИ КОЈИ СЕ ЈАВЉАЈУ ПРИЛИКОМ ГЕНЕАЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА И КОНКРЕТНИ ПРИМЕРИ

На простору наше земље, због бурне историје, знања о прецима се у највећој мери заснивају на усменом предању. Мали број породица своје тврдње поткрепљује документима. Стога често долази до погрешних информација и закључака о породичном пореклу. Ми ћемо се у нашем истраживању ограничити на проблеме и

примере из праксе са територије Северног Баната чија се архивска грађа налази у Историјском архиву Кикинда.

Северни Банат је специфичан простор у ком ратови у последња три века најчешће нису доводили до уништења значајне документације, па је она стога у доброј мери остала сачувана. Конкретне проблеме који се јављају приликом генеалогских истраживања можемо повезати директно са стањем у ком се налазе матичне књиге, са њиховим недостацима у виду информација или мањком знања самих истраживача.

Једини догађаји након којих је у већој мери дошло до уништавања матичних књига јесу револуција 1848/1849. године, Други светски рат и период окупационе управе различитих држава, као и време након завршетка рата након ког су нове комунистичке власти, како би прикриле своју прошлост, уништавале документацију насталу у претходном периоду.

Важност историјских околности у генеалогском истраживању увиђамо у периоду када су почеле да се воде државне матичне књиге. Наиме, у другој половини XIX века, под снажним утицајем мађаризације, у матичним књигама су имена и презимена, ако је то било могуће, писана и навођена у мађарској верзији, што истраживачима често ствара проблем. Наиме, ако истраживач има претка који је уписан у мађарској верзији као Péter а његово право име је Каменко, може имати проблем јер га под именом Петар, како се најчешће преводи мађаризована верзија имена, неће пронаћи у старијим конфесионалним књигама. У овим случајевима недовољна пажња и мањак знања истраживача, вођеног мишљу да његов предак није из тог места, може довести до потпуног престанка генеалогског истраживања.

Други проблем који се може појавити јесте механичко оштећење књига или њихово непостојање. Наиме, некада су књиге уништене или у лошем стању јер се стваралац није према њима опходио на одговарајући начин. Често се догађало да свештеници, нарочито сеоски, нису имали свест о важности матичних књига, па су их одлагали на неадекватним местима. Стога не чуди што је папир матичних књига често у лошем стању, тешко читљив или порозан.

Мањак информација које нам пружају матичне књиге у неким случајевима може створити проблем при истраживању или га у потпуности зауставити. Прави пример за то јесте када истраживач у конфесионалним књигама не добије информацију о годинама родитеља. Мањак те информације може продужити истраживање јер се даља претрага мора вршити насумично листањем старијих књига или у потпуности зауставити, а да не сазнамо када је тај предак рођен уколико архив не поседује старије књиге.

С обзиром на то да у Историјском архиву Кикинда постоје преписи матичних књига навешћемо који се проблеми могу јавити у тим случајевима. Конкретан проблем Историјског архива Кикинда јесу преписи матичних књига рођених и умрлих за Велику Кикинду у периоду од 1850. до 1895. године који нису у потпуности завршени. Наиме, у њима немамо података о свим становницима тадашњег града, иако би оне требало да обухвате све конфесије. Стога често нема информација о неким личностима које су рођене у том периоду што истраживачима ствара огroman

проблем. Некада ти подаци нису унети зато што су конфесионалне књиге (попут јеврејских) у највећој мери уништене, док је неретко случај да је услед нечиткости имена и презимена које се налазило у оригиналу преписивач прескочио запис.

ПРОЦЕС ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КАО ОЛАКШАВАЈУЋИ ФАКТОР ПРИ ГЕНЕАЛОШКОМ ИСТРАЖИВАЊУ

Процес дигитализације је сложен процес који излази из домена наше теме, те се стога нећемо бавити њиме у његовом пуном обиму, већ ћемо само поменути неке фазе које су битне за генеалогска истраживања. Наиме, обрадићемо једну од почетних фаза у овом процесу, а то је прављење базе података која касније бива прикључена другим елементима у завршној фази дигитализације. Ова фаза је битна због обима посла, тј. она може бити релативно брзо завршена и коришћена пре потпуне дигитализације докумената.

Историјски архив Кикинда има 535 матичних књига¹¹ у које спадају све претходно наведене класификације. Стога уношење података у јединствену базу јесте дуготрајан процес и мора се обављати у тиму. Базе података сачињене су од информација које се налазе у матичним књигама. Оне се постављају на једном месту и доступне су истраживачима.

Ово је прелазна фаза у процесу дигитализације када истраживачи могу користити грађу док се она неометано скенира. На овај начин они могу брже да дођу до информација, да их повежу, провере и продубе, што у знатној мери утиче на квалитет генеалогских истраживања, као и писања хроника места. Крајњи циљ би требало да буде дигитални документ који би спречио негативне ефекте које базе података могу створити, а то је да и поред свих провера може доћи до грешака приликом уноса информација.

ОСТАЛА ДОКУМЕНТА КАО ИЗВОРИ ЗНАЊА У ГЕНЕАЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА

На крају ћемо у кратким цртама, како се не бисмо удаљавали од теме, навести и анализирати који документи могу бити корисни при генеалогским истраживањима, односно који документи могу поткренити наша сазнања о прошлости предака.

На основу знања из матичних књига истраживачи могу сазнати основне податке о својим прецима, односно њима најзначајније датуме (рођења, венчања и смрти). Међутим, на основу других докумената, који нам омогућавају да реконструирамо живот предака, истраживање добија нову димензију.

Започећемо са школским уписницама које су везане за све конфесије, а датирају из XIX века. У њима истраживачи могу пратити образовни пут својих предака, сазнати какви су ђаци били и које су све школе изучили. Међутим, неопходно је напоменути да нам ова врста извора некада може бити кључна за генеалогска истраживања, али и писање хронике места. Када ово помињемо мислимо на Јевреје који су живели у Великој Кикинди на прелазу из XIX у XX век. Подаци о њима (архива Јеврејске вероисповедне општине и матичне књиге) у већини случајева су униште-

¹¹ Тренутно су у базу унете 83 књиге.

ни током Другог светског рата што школским дневницима даје додатну историјску вредност.

Први подаци о Јеврејима у Великој Кикинди датирају са краја XVIII века, у време аустријског просвећеног апсолутизма, када је Хабзбуршка монархија започела свој преображај у модерну државу. Јевреји су имали посебан положај: у почетку су били дискриминисани све док није донет закон да узму немачка презимена како би се уклопили у друштвени систем и лакше асимиловали. Развојем Великокикиндског привилегованог дистрикта као посебне области којој су биле неопходне занатлије и трговци јавила се потреба за јеврејским становништвом. Иако у првим годинама нису добијали право насељавања од дистриктских власти, њихово знање, струка и умеће илегално су их задржавали на овом простору.

Јеврејске општине су биле основни политичко-управни органи јеврејског становништва на простору Монархије. Оваква општина је у Великој Кикинди, због већег броја Јевреја, основана 1800. године. Када су Законом о еманципацији (1867) и рецепцији (1895) све конфесије на простору Аустроугарске изједначене, јеврејске општине мењају карактер и претварају се у вероисповедне школе.¹² Оне се тада старају о културним, образовним, верским и здравственим потребама сопственог становништва. Јеврејска општина је већ при оснивању имала свог рабина, учитеља и предмолитеља.

Јевреји су улагали у знање и писменост што се види и по оснивању школе Талмуд Тора већ 1828. године, свега неколико деценија по доласку у Велику Кикинду. Њихово основно образовање се све до 1877. године заснивало искључиво на верским основама. Међутим, те године је основана основна школа која је радила све до 1919, када су све верске школе укинуте и ђаци припојени државној основној школи. Талмуд Тора као верска школа и даље наставља да постоји паралелно са основном школом све до 1941. године, када су је немачке окупационе власти укинуле. Наставни језик основне школе био је мађарски као званични државни језик, што се може приметити и по томе што је већини ученика матерњи језик мађарски док се мањи број њих изјашњавао за немачки. У Историјском архиву Кикинда сачуван је део грађе у фонду 16 у виду дневника јеврејске основне школе за период 1898–1917. године. Архивска грађа није комплетна ни у овом периоду, а најчешће недостају дневници за први и други разред.¹³

Ова архивска грађа је изузетно битна за реконструисање јеврејске заједнице на прелазу векова. У њој се могу пронаћи подаци о деци и родитељима (најчешће оцу). На основу занимања родитеља можемо реконструисати и друштвено-економски положај јеврејске заједнице у Великој Кикинди на прелазу векова¹⁴: међу њима је било лекара, професора, адвоката, трговаца, златара и људи са другим занимањима.

Школа је била на добром гласу, те је било и случајева да су деца из других места долазила како би своја прва знања стицала управо у њој. На основу података из дневника сазнајемо које су породице и када живеле у граду, јер су селидбе код

¹² Срђан Сивчев, *Јеврејска основна школа и синагога у Великој Кикинди*, ATTENDITE – Гласник Историјског архива у Кикинди, бр. 12, Кикинда 2016, 132.

¹³ Исто, 133-134.

¹⁴ Исто, 141.

Јевреја због природе посла (нарочито код трговачких путника) биле честе. Стога, на основу добијених информација из дневника, можемо пратити миграторна кретања јеврејског становништва на прелазу века.

Морамо поменути велики значај, нарочито када се ради о XVIII и XIX веку, књига исповедајућих и домовних протокола који могу бити кључни у сазнавању најстарије породичне историје, као и најранијих заједница у неком месту. Оне нам пружају податке о нашим директним прецима, али нам олакшавају да испратимо и бочне гране породичног стабла, односно да повежемо унутарпородичне родбинске везе.

У недостатку матичних књига пореске књиге добијају на значају. Оне нам не пружају информације о старосној доби предака, али показују оне који су пунолетни, односно главе кућа. Пореске књиге, у конкретном случају, играју битну улогу за истраживаче чији су преци живели у Кикинди у XVIII веку због тога што су матичне књиге за прве две деценије од насељавања града уништене. Стога се информације о најстаријим прецима скоро искључиво могу црпети из ових извора.

Књиге криминалитета су књиге које приказују податке о криминалцима и њиховим кривичним делима у одређеном временском раздобљу. Оне су у Историјском архиву Кикинда сачуване за скоро читав XIX век, те стога могу бити коришћене као извор у генеалогским истраживањима онда када истраживачи желе детаљније да реконструирају живот својих предака.¹⁵

На крају ћемо поменути још и документацију фирми. Фирме које су радиле у XIX или почетком XX века поседују значајан број информација о радницима из којих истраживачи могу пронаћи занимљиве податке о својим прецима: у којој фирми су радили, на ком радном месту, у колико смена итд.

РАД СА ИСТРАЖИВАЧИМА (КОЈИ СЕ БАВЕ ГЕНЕАЛОГИЈОМ) У ИСТОРИЈСКОМ АРХИВУ КИКИНДА ОД 2016. ДО 2021. ГОДИНЕ

Када је у питању Историјски архив Кикинда основни извор за генеолошка истраживања су матичне књиге, црквене и државне, које се односе на насељена места на територији Града Кикинде, општине Чока и општине Нови Кнежевац. У раду је обрађен статистички узорак од пет година (од 2016. до краја 2021), јер је један од аутора рада управо почетком 2016. године почео да ради са истраживачима у читаоници и да води евиденцију корисника.

Од укупног броја истраживача у календарској години, готово половина се

¹⁵ Догодио се конкретан случај када је истраживач из Мађарске дошао како би пронашао своје претке. Он је пореклом Јеврејин, али су се његови преци још крајем XIX века преселили у Мађарску из тадашње Велике Кикинде. Конфесионалне матичне књиге Јевреја који су живели у Великој Кикинди су уништене, па стога ни преписи нису могли бити целокупно израђени како бисмо могли потврдити да су његови преци живели у граду средином XIX века. У пореским књигама их није било, те су стога остале да се провере једино књиге криминалитета. Након њихове провере за претпостављени период пронађене су тражене особе у спору око неких неплаћених такси. На основу овог, назиглед небитног, податка истраживач је потврдио усмено предање о томе да је његова породица средином XIX живела у Великој Кикинди.

односи на особе које су се бавиле генеалошким анализама и које су скупљале материјал потребан за израду или допуну породичних стабала. Корисници су долазили из свих слојева становништва (од научних радника до пензионера), а такође су и различити мотиви наводили људе да потраже одговарајуће матичне књиге. Истраживачи су користили архивску грађу из следећих разлога:

1. Знатижеља: углавном старији суграђани и пензионери који су истраживали историјате својих породица из радозналости и жеље да дођу до што више података о фамилији, а вишак слободног времена свакако је играо важну улогу;
2. имовинско-правни: истраживачи су углавном били адвокати који су потраживали податке ради регулисања и доказивања одређених ствари у парницама;
3. прибављање мађарског држављанства и пасоша: особе које су користиле могућност да стекну држављанство Републике Мађарске, ако су били у прилици да прибаве податке који доказују да су њихови преци рођени на тлу Аустроугарске до новембра 1918. године;
4. научни: писање чланака, радова, монографија који обрађују одређене феномене из генеалогиче;
5. лукративни: истраживачи који су унајмљени и плаћени од стране других особа ради претраживања и скупљања одређених генеалошких података.

Иако су професионалне и државне матице (тј. матичне књиге) главни извор истраживачима у Историјском архиву Кикинда, оне ипак нису једина архивска грађа којом се користе у свом послу. Од осталих извора истраживачи су користили грађу из школских фондова, народних одбора насталих у току 1944. и 1945. године, пореске књиге, књиге криминалитета, документацију фирми и литературу¹⁶ која се бави одређеним демографским карактеристикама у Северном Банату.

Значајан број људи користио је матичне књиге и другу грађу у генеалошким истраживањима од 2016. до 2021. године. Међутим, није могуће направити библиографију радова, јер је најмање било истраживача који су грађу користили у научне сврхе. Део истраживача из академске сфере није још добио могућност да објави резултате истраживања, јер су добијени подаци само део ширих, вишегодишњих пројеката који још увек нису публиковани.

Једно од највреднијих издања, када је у питању коришћење матичних књига из Историјског архива Кикинда, јесте капитално дело Милоша Деспотова „Мокрински српски именованослов 1757–1817“, коју је Архив штампао 2012. године. Аутор је побројао и кроз табеле на преко 400 страница представио најстарије српске породице са свим члановима из Мокрина, користећи грађу која се чува у храму Светих архистрига Михаила и Гаврила, али и матице похрањене у Историјском архиву Кикинда.¹⁷

¹⁶ Од литературе највише су коришћена следећа издања: Лука Надлачки, „Преглед становништва диштрикта Великокикиндског с краја 18. века“; Васа Стајић „Великокикиндски диштрикт 1776–1876“; Миливој Рајков „Историја града Кикинде до 1918. године“ итд.

¹⁷ Осим чланова свих српских породица у Мокрину, сабраних на основу протокола крштењих од 1757. до 1817. године, у књизи се могу пронаћи информације о свештеницима при српској цркви у Мокрину, као и подаци о пореским обвезницима са наведеним местом становања.

*Корице капиталног дела
Милоша Деспотова*

2016. година: У току ове године **петоро** особа је користило матичне књиге и другу архивску грађу приликом истраживања на изради породичног стабла. Петоро корисника је остварило укупно **11** истраживачких дана бавећи се генеаложским анализама.¹⁸ Сакупљани су подаци за монографију „Кумане у 18. и 19. веку“, а архивска грађа из Историјског архива Кикинда коришћена је ради допуне дела у контексту одлазака девојака и жена из Кумана у села Северног Баната ради удаје. Прегледана је целокупна матица, конфесионална и државна, за Кикинду, Иђош, Мокрин и Башаид, а посао је настављен је и током 2017, 2018. и 2019. године.¹⁹ Нажалост, истраживања још нису публикована, иако су преточена у рукопис, па смо стога и даље ускраћени за још једно вредно дело у рангу „Мокринских српских именослова 1757–1817“. У току 2016. године одређене истраживаче ангажовала су приватна лица, потомци Немаца протераних 1944. и 1945. године из села на територији Града Кикинде, као и удружења фолксдојчера из Баната, да за различите потребе припадника потомака немачке заједнице из Северног Баната истражују матичне књиге.²⁰ Од 2016. до 2021. године коришћене су матичне књиге за римокатолике у Св. Хуберту, Руском Селу, Банатској Тополи и Сајану, као и државне матице за Кикинду од 1895. до 1920. године.²¹ Предмет истраживања била је и израда породичног стабла породица које своје порекло вуку из Тараша и Црне Баре. Осим матичних књига за поменута места, истраживање је продубљено коришћењем пореских књига за 1776. и 1778. годину, које спадају у Ф. 3 Великокикиндски привилеговани диштрикт (1774–1876).

2017. година: У току календарске 2017. године **седморо** истраживача је користило матице и другу архивску грађу приликом генеаложских радова. Седморо корисника остварило је **19** истраживачких дана.²² Историјском архиву Кикинда обратила се фирма за израду породичних стабала и генеаложска истраживања, са молбом да користе матичне књиге, јер их је траг, вршећи услужно истраживање за одређена приватна лица, одвео на овај простор. Истраживачи, који су из личних разлога желели да сазнају нешто више о прошлости своје породице и о пореклу презимена, често су користили архивску грађу из Ф. 315 Илирска граничарска регимента (1747–1775). Фонд садржи копије докумената из Аустријског државног ар-

¹⁸ Историјски архив Кикинда (ИАК), *Књига корисника архивске грађе*, Кикинда 2016.

¹⁹ ИАК, *Књига издате архивске грађе*, Кикинда 2016.

²⁰ Немци, односно „Шбаве“, живели су у Св. Хуберту, Солтуру, Шарлевилу (Банатско Велико Село), Масторту, Хајфелду (Нови Козарци), Накову и једним делом у Руском Селу, Банатској Тополи и Сајану. Након Другог светског рата целокупно немачко становништво протерано је из Југославије, а самим тим и из села које административно припадају Граду Кикинди.

²¹ ИАК, *Књига издате архивске грађе*, Кикинда 2016.

²² ИАК, *Књига издате архивске грађе*, Кикинда 2016.

хива у Бечу о српским граничарима из половине 18. века, који су уједно најстарији сигурни трагови до којих истраживачи могу да дођу приликом потраге за прецима. Део српских граничара је након развојачења границе 1749–1751. године населио просторе Северног Баната, оснивајући или обнављајући насеља која су постојала на том месту у даљој или ближој прошлости.²³ Истраживачи су често консултовали Ф. 315 ако им је циљ да покушају да дођу до података о особи која је заслужна за досељавање породице на територију Северног Баната половином 18. века.

2018. година: У току ове године **петоро** особа је потраживало професионалне и државне матице приликом истраживања. Корисници су остварили **12** истраживачких дана.²⁴ Историјски архив Кикинда је у току 2018. године имао истраживача из Мађарске који је два дана боравио у кикиндском Архиву истражујући католичке матице рођених, венчаних и умрлих за Руско Село (1804–1895) и Сајан (1807–1895) ради допуне породичног стабла своје породице.

2019. година: У току ове године приметна је значајна количина истраживачких дана и броја истраживача који су користили матичне књиге и осталу архивску грађу приликом генеалогских анализа. Укупно **11** особа је остварило **26** истраживачких дана.²⁵ Четири особе су користиле професионалне и државне матице за Велику Кикинду, Руско Село и Сајан у циљу прикупљања података за израду породичног стабла. Почетком године Историјски архив Кикинда преузео је од општинских управа Чока и Нова Кнежевац, као и од појединих црквених општина, матичне књиге за насељена места у двама споменутих општинама. Из тог разлога очекивао се долазак истраживача у архив заинтересованих за истраживање матица из кнежевачких и чоканских насеља из различитих разлога и потреба. Особе из фирме за израду генеалогских стабала истраживале су матице рођених, венчаних и умрлих за Падеј (католици, 1856–1918), док су два истраживача поручила матичне књиге рођених за Остојићево (католици, 1853–1882), као и матице рођених за Јозефово (православци, 1895–1901), ради израде и допуне породичног стабла.²⁶

2020. година: Ова година је по много чему била специфична. У условима пандемије COVID-19 и ограничења у раду са странкама и истраживачима и скраћених дежурстава, грађу из кикиндског Архива користило је много већи број него што је то био случај претходних година. Чак **16** корисника остварило је **75** истраживачких дана.²⁷ Могуће је да би тај број још већи да су услови рада од марта 2020. године и почетка пандемије били нормалног карактера. Коришћене су професионалне и државне матичне књиге за Башаид, Мокрин и Велику Кикинду (чак двадесет четири пута) потребне за израду породичног стабла породице са мокринским и башаидским коренима. Приметно је било и значајно повећање броја људи који

²³ За више информација о насељавању северног Баната српским граничарским становништвом и обнављање Велике Кикинде као насељеног места 1751–1754. године видети у: Срђан Сивчев, *Настанак Велике Кикинде половином 18. века у светлу развојачења Потиско-поморишке војне границе*, ATTENDITE – Гласник Историјског архива у Кикинди, бр. 18, 97–105.

²⁴ ИАК, *Књига корисника архивске грађе*, Кикинда 2018.

²⁵ ИАК, *Књига корисника архивске грађе*, Кикинда 2019.

²⁶ Исто, *Књига издате архивске грађе*, Кикинда 2019.

²⁷ Исто, *Књига корисника архивске грађе*, Кикинда 2020.

су из личних разлога радили на креирању породичног стабла или ради скупљања документације за добијања мађарског држављанства (11), користећи матице за Иђош, Сајан, Велику Кикинду, Мокрин итд. Осим матичних књига у истраживању су коришћене и књиге ренте 1776–1779. из Ф. 3 Велики кикиндски привилеговани диштрикт (1774–1876) и брошуре Луке Надлачког о демографији Велике Кикинде и Дистрикта: „Преглед становништва Дистрикта са краја 18. века“ и „Прилози за историју Великокикиндског диштрикта са краја 18. века“.²⁸

2021. година: У току календарске 2021. године, која такође може да понесе епитет пандемијске, **14** истраживача је истраживало матице и другу грађу коришћену у фази генеалогске обраде, остваривши **27** истраживачких дана.²⁹ Куриозитет за 2021. годину јесте боравак четворо страних држављана који су вршили генеалогска истраживања. Коришћене су православне матице за Иђош, Чоку, Остојићево и Мокрин у прикупљању података за монографију о свештенству на територију Карловачке митрополије у 18. и 19. веку. Истраживач из Будимпеште и по мајци Јеврејин (чија је породица неко време живела у Великој Кикинди), покушао је да уђе у траг у ком периоду је њена породица живела у граду на северу Баната. С обзиром да су матичне књиге Јеврејске вероисповедне општине уништене током окупације града у Другом светком рату, истраживачи се морају ослањати на другу грађу у истраживању јеврејске заједнице у Великој Кикинди. Истовремено је коришћена архивска грађа из Ф. 16 Јеврејска основна школа (1898–1917), државне матице од 1895. до 1906. године, као и локалне новине на мађарском језику „Kikindai Közlöny“, у нади да ће пронаћи нешто више о мајчиној породици, будући да су били уважени припадници трговачког слоја. Истраживачица, пореклом Мокринчанка, који се родила и живи у Француској, користила је православне матице рођених за Мокрин у периоду од 1865. до 1895. године у жељи да сазна нешто више о својој породици. Још један истраживач из Будимпеште, у настојању да истражи порекло породице која води порекло из ових крајева, користио је конфесионалне и државне матице за Руско Село и Сајан. Истраживачи су, осим матица, користили у току 2021. године још и Ф. 142 НОО Банатско Велико Село 1946–1957, Ф. 40 Општина Рабе 1891–1912 и Ф. 62 Општина Падеј 1919–1941.³⁰

550

РЕЗИМЕ

Конфесионалне и државне матице показале су се као најважнији извор у генеалогским истраживањима у Историјском архиву Кикинда, иако нису једина врста којом су се истраживачи служили. Осим матичних књига, истраживачи у Историјском архиву Кикинда користили су и пореске књиге, књиге криминалитета, школске фондове, документацију фирми и литературу која обрађује одређене демографске феномене севернобанатских насеља.

Историјски архив Кикинда има ту срећу да у својим депоима чува врло старе матице које у појединим случајевима, конкретнo села Св. Хуберт и Тиса Сент

²⁸ Исто, *Књига издате архивске грађе*, Кикинда 2020.

²⁹ Исто, *Књига корисника архивске грађе*, Кикинда 2021.

³⁰ Исто.

Миклош (данас Остојићево), датирају од половине 18. века, што је често обележје војвођанских архива. Архив тренутно располаже са 535 матичних књига из насеља које потпадају под Град Кикинду и општине Чока и Нови Кнежевац. Коришћењем професионалних и државних матица, које је угарска држава почела да води од 1895. године, истраживачи могу да дођу до прегршт корисних информација које им помажу у креирању породичних стабала. Матице помажу и у стварању слике о заједницама које су насељавале овај простор, а које данас не постоје. Реч је о Пољацима који су се половином 18. века населили у Остојићеву, а који су се током времена пословачили, као и франкофоном становништву из Алзаса и Лорене које је населило Св. Хуберт, Шарлевил, Солтур и Масторт. Оно је током 19. века, нарочито за време трајања германизаторског Баховог апсолутизма, постепено понемчено. Међутим, за заједнице за које не постоје сачуване матице истраживачима у помоћ прискачу други извори података. Такав је случај са великокикиндским Јеврејима којима су матичне књиге и документација јеврејске вероисповедне општине уништене за време окупације у Другом светском рату. Истраживачи су принуђени да користе школске уписнице, државне матице или предмете који се односе на фирме у власништву Јевреја да би стекли увид у демографску слику заједнице.

У кикиндском Архиву готово половина од укупног броја истраживача односи се на особе које се баве генеалогским анализама и израдом породичног стабла. Истраживачи долазе из разлитих образовних и старосних миљеа, а матичне књиге користе и из различитих мотива: знатижеља, имовински-правни односи, прибављање мађарског држављанства, научни и лукративни пориви.

У Историјском архиву Кикинда, барем у периоду од 2016. до 2021. године, највећи број отпада на истраживаче који из радозналости (хобија) потражују грађу. Што се тиче статистике, у 2020. години највише њих (16) је користило матичне књиге и другу архивску грађу потребну приликом генеалогских опсервација, остваривши 72 истраживачка дана. Од 1974. године, када се и води ова врста статистике, управо је 2020. године Историјски архив Кикинда видео највише истраживача који се баве генеалогском.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- ИАК, *Књига корисника архивске грађе*, Кикинда
- ИАК, *Књига издате архивске грађе*, Кикинда
- Сивчев, Срђан. *Јеврејска основна школа и синагога у Великој Кикинди*, ATTENDITE – Гласник Историјског архива у Кикинди, бр. 12, Кикинда 2016.
- Сивчев, Срђан. *Настанак Велике Кикинде половином 18. века у светлу развојачења Потиско-поморишке војне границе*, ATTENDITE – Гласник Историјског архива у Кикинди, бр. 18, Кикинда 2022.
- <https://arhivvojvodine.org.rs/images/stories/posebna-izdanja/ArheonBr3.pdf>
- <http://istorijskiarhiv.rs/wp-content/uploads/2019/10/NIKOLA-RANISAVLJEVIC.pdf>

Srdan SIVČEV
Dragan BELESLIĆ

ARCHIVAL MATERIAL AS A SOURCE FOR WRITING FAMILY HISTORIES AND GENEALOGICAL RESEARCH IN THE HISTORICAL ARCHIVE KIKINDA

Summary

552 Confessional and state registries proved to be the most important source in genealogical studies in the Historical Archive Kikinda even though they are not the only ones the researcher used. Besides registries, the researchers in the Historical Archive Kikinda used ledgers, criminal records, and school fonds, documentation of different firms and literature that deals with certain demographic phenomena of the communities in the North Banat.

The Historical Archive Kikinda is fortunate to keep in its depots very old registries which in some cases - villages Sv. Hubert and Tisa Sent Mikloš (Ostojićevo today), are from the middle of the 18th century which is quite often when it comes to Vojvodina archives. The Archive currently holds 535 registries from the communities that are part of the city of Kikinda and Čoka and Novi Kneževac. By using confessional and state registries that Hungarian state started to keep from 1895, the researcher can acquire very useful information to help them create family trees. The registries can help in creating images of the communities that used to live in the area and that does not exist anymore like Poles that settled in Ostojićevo in the middle of the 18th century and who assimilated into Slovaks, or the Francophones from Alsace and Lorraine who settled in Sv. Hubert, Šarlevil, Soltur, and Mastort. During the 19th century, especially during Bach's absolutism, they mostly assimilated into Germans. However, when it comes to communities that do not have preserved registries, a different kind of data can be of use to researchers. Such is the case with Kikinda's Jews whose registries and documentations were destroyed in occupation during the Second World War. The researchers in those cases use school records, state registries or files in relation to firms that were in the possession of the Jewish people in order to gain insight into the demographics of the community.

In the Historical Archive Kikinda almost half of the researchers are doing genealogical analysis and creating family trees. The researches come from different milieux and they use registries from different motives: curiosity, proprietary and legal, for gaining Hungarian citizenship, scientific and lucrative.

In the Historical Archive Kikinda, at least during period from 2016 until 2021, the researcher are mostly those who are doing the research out of curiosity and hobby. When it comes to statistics, in 2020 the most users (16) used registries and other archival material needed for genealogical research with 72 research days. Since 1974, when this type of the statistics started to be gathered, in the year 2020 the Historical Archive Kikinda was visited mostly by the researchers who dealt with genealogy.